

ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΥΘΡΑΙΑΣ

Τίς γιορτάρες τούτες μέρες του Πάσχα, εἶναι φυσικό ἡ θύμηση ὧλων μας, νά ξαναζωντανέψει μέσα μας τά ἔθιμα πού συνηθίζονταν νά γίνονται, στά τουρκοκρατούμενα χωριά μας καί ἰδιαίτερα στήν σκλαβωμένη πιά Κυθραία.

Γιά μερικά ἀπό τά ἔθιμα αὐτά τῆς λαμπρῆς τήν ὁποία γιόρταζαν μέ ξεχωριστή λαμπρότητα, οἱ κάτοικοι τῆς κωμόπολῆς μας, θά ἀναφερθῶ πιά κάτω. Ἐθιμα, πού μέχρι πρόσφατα πρὶν ἀπό τήν Τουρκική εἰσβολή, γίνονταν στήν Κυθραία.

Οἱ ἐκδηλώσεις ἀρχίζαν ἀπό τό Σάββατο τοῦ Λαζάρου. Κατά τήν ἡμέρα αὐτή δύο-δύο τά παιδιά, ὁ ἕνας κρατοῦσε τόν Λάζαρο καί ὁ ἄλλος τό καλάθι, γύριζαν τά σπίτια τῆς ἐνορίας τους καί τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου. Τό τραγούδι αὐτό εἶχε διάφορες παραλλαγές. Μιά παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ, στήν Χαρδακιώτισσα τῆς Κυθραίας, (μιά ἀπό τίς ἑπτὰ ἐνορίες τῆς Κυθραίας, πού πῆρε τό ὄνομά της ἀπό κάποιο ἐπίσημο τοῦ Κων/νου Παλαιολόγου πού ὀνομαζόταν Χορδάκης, ὁ ὁποῖος μετά τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφερε τό εἰκόνημα τῆς Παναγίας καί ἔκτισε τήν ὁμώνυμη ἐκκλησία Παναγία Χορδακιώτισσα καί κατόπιν Χαρδακιώτισσα) εἶναι καί ἡ πιά κάτω:

«Τόν Λάζαρον τόν θύμητον
τόν κοτζίνοπεθύμητον
ἀκοῦσαν τον οἱ ὄρνιθες
τζιαί κάτσαν νά γεννήσουν
αὐκά νά κοντσινήσουν
τό Πάσκαν νά φατζήσουν»

Σέ ἄλλες ἐνορίες τῆς Κυθραίας, γινόταν μιά ἀναπαράσταση τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου. Τό ἕνα παιδί παρίστανε τόν Λάζαρο καί ξάπλωνε καταγῆς. Μόλις ὁ σύντροφός του ἔλεγε τό «Λάζαρε δεῦρο ἔξελεθε», σηκωνόταν. Οἱ νοικοκυρές σάν ἀμοιβή ἔδιδαν στά παιδιά αὐγά, ἀναρή ἢ ὄσες εἶχαν καί χρήματα.

Ἐθιμο ἦταν ἐπίσης ὁ ἱερέας κάθε ἐνορίας, μέ ἕνα καλάθι στό χέρι μαζί μέ ἕνα παιδί πού παρίστανε τό Λάζαρο νά γυρίζει τά σπίτια καί νά τραγουδᾷ τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου. Οἱ νοικοκυρές τοῦ ἔδιναν συνήθως αὐγά ἢ χρήματα.

Τόν Λάζαρο ἐπλεκαν μέ κλαδιά φοινικιάς, τό δέ πλέξιμό του ἀπαιτοῦσε λίγο ταλέντο καί λίγοι ἦταν ἐκεῖνοι πού ἤξεραν νά πλέξουν Λά-

Τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ Στ. ΠΕΤΑΣΗ
φοιτητῆς τῆς Νομικῆς

ζαρο. Τόν ἔφτιαχναν δύο-τρεις μέρες πρὶν ἀπό τό Σάββατο γιά νά εἶναι ἔτοιμος. Γιά νά μήν μαραθεῖ καί νά διατηρηθεῖ τόν τοποθετοῦσαν σέ ἕνα μεγάλο δοχεῖο, τό ὁποῖο γέμιζαν μέ νερό.

Τήν Κυριακή τῶν Βαῖων κάθε οἰκογένεια συνηθίζε νά παίρνει στήν ἐκκλησία κλωνάρια χλωρῆς ἐλιάς, τά ὁποία φρόντιζε ἀπό προηγουμένως νά ἔχει ἔτοιμα. Ἄλλες οἰκογένειες τά ἔδεναν δεμάτια, ἄλλες τά τοποθετοῦσαν σέ μικρά ρούχινα σακκούλια, ἀφοῦ ἔγραφαν τό ὄνομά τους. Τά δεμάτια καί τά ρούχινα σακκούλια τοποθετοῦσαν σέ διάφορα μέρη τοῦ ναοῦ, εἴτε στόν γυναικωνίτη, εἴτε μέσα στό ἱερό τῆς ἐκκλησίας. Τά ἀφηναν μέσα στήν ἐκκλησία σαράντα μέρες, νά «ποσαραντώσουν», ὅπως ἔλεγαν, καί νά ἀγιασθοῦν. Στίς σαράντα μέρες, ἡ κάθε οἰκογένεια ἐπαιρνε τό δέμα σπῆτι τῆς ἔκοβε τά φύλλα ἀπό τά κλαδιά καί τά φύλαγε, γιά νά τά χρησιμοποιήσει ἀργότερα, γιά τό κάπνισμα ἰδιαίτερα.

Κατά τήν ἡμέρα αὐτή, στόλιζαν τήν ἐκκλησία μέ φύλλα μερσίνης καί ἐλιάς. Σάν διάβαζε ὁ ἱερέας τό εὐαγγέλιο τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Κυρίου στά Ἱεροσόλυμα, οἱ πιστοί ἔσπαζαν καί πετοῦσαν στήν γῆ κλαδιά ἐλιάς γιά νά ἀναπαραστήσουν τό γεγονός αὐτό. Καρφίτσωναν δέ πάνω τους δύο φύλλα ἐλιάς, σέ σχῆμα σταυροῦ, πρᾶγμα πού συμβόλιζε τόν σταυρικό θάνατο τοῦ Κυρίου.

Τήν Ἁγία Πέμπτη, οἱ νοικοκυρές σηκώνονταν ἀπό νωρίς, γιά νά ζυμώσουν καί νά φτιάξουν τά διάφορα ζυμαρικά: Κουλλούρια, ψωμιά πού λέγονται λαμπρόψωμα, ἀντίστοιχα μέ τά χριστουγεννιάτικα πού λέγονται Χριστόψωμα, φλαοῦνες καί νά βᾶψουν τά αὐγά τά ὁποία θά τσοῦγκρίζαν τήν Κυριακή τοῦ Πάσχα.

Γιά νά βαφοῦν τά αὐγά, δέν ἦταν καί τόσο εὐκόλο ὅπως σήμερα πού οἱ νοικοκυρές παίρνουν ἔτοιμα τά διάφορα χρώματα. Στά παλιά τά χρόνια οἱ νοικοκυρές ἔβαφαν τά αὐγά μέ τούς λαλέδες, τούς πετεινοῦς, τίς μαργαρίτες καί τά φύλλα τῶν κρεμμυδιῶν. Ἐπαιρναν δηλαδή τά φύλλα τῶν λαλέδων, εἴτε τῶν μαργαριτων ἢ τῶν κρεμμυδιῶν καί τά ἔβαζαν σέ ἕνα

δοχείο, πού περιείχε νερό. Τό δοχείον τό έτοποθετούσαν στήν φωτιά, μέχρι νά πάρει χρώμα καί μετά έβφαν άνάγά τους. Άπό τίς μαργαρίτες τό κίτρινο χρώμα καί άπό τούς λαλέδες τό κόκκινο χρώμα.

Τήν Άγία Παρασκευή, οί νέες μέ άνθη στό χέρι συγκεντρώνονταν στήν εκκλησία γιά νά στολίσουν τόν έπιτάφιο. Παραθέτω πού κάτω ένα άπόσπασμα άπό τό «Τραγούδι τής Παναγίας» πού έψαλαν οί κοπέλες. Τό άκουσα άπό τήν γιαγιά μου Άρετή Γ. Πετάση:

«Γιά δές μαντάτο σκοτεινό
καί μέρα λυπημένη
πού ήρθε σήμερον σέ μέ
τήν πολυπικραμένη πού
μου πιάσαν τόν υιούλη μου
καί έμεινα όρφανεμένη
καί ό κόσμος κλαίει ούμάνέ
καί ή γή σκοτεινιασμένη»

Τήν νύκτα τής Άγίας Παρασκευής, ό ιερέας έδιδε σέ κάθε πιστό άπό ένα λουλούδι πού βρισκόταν στόν έπιτάφιο. Τά λουλούδια αυτά τά φύλαγαν γιά φυλακτό καί γιά νά καπνίζουν, ιδιαίτερα γιά τό μάτιασμα.

Πάνω στόν έπιτάφιο βάζαν μερικές οικογένειες κεριά, τά όποια μετά τήν λειτουργία παίρναν στό σπίτι καί τά φύλαγαν, γιά νά τά ανάθουν, όταν ύπήρχε κακοκαιρία, άστραπές καί θροντές. Πίστευαν πώς έτσι θά σταματούσαν ή κακοκαιρία, οί άστραπές καί οί θροντές, πράγμα τό όποιο συνέβαινε.

Μετά τήν λειτουργία γινόταν περιφορά του έπιταφίου γύρω άπό τήν εκκλησία. Σέ άλλες ένορίες ή περιφορά του έπιταφίου γινόταν καί έξω άπό τόν περίβολο τής εκκλησίας.

Τό πρωί του μεγάλου Σαββάτου γινόταν λειτουργία. Σάν ό ιερέας έλεγεν «Άνάστα ό Θεός», σκορπούσε λουλούδια άπό τήν «σανιά», οί πιστοί κτυπούσαν τούς σκάμους καί τήν καμπάνα τής εκκλησίας. Παράλληλα μερικές γυναίκες, έτρεχαν καί τραβούσαν τά μαύρα πανιά άπό τίς εικόνες, τά όποια ήταν τοποθετημένα άπό τήν Άγία Δευτέρα ενώ ό κανδηλανάφτης πετούσε τίς σανιές άπό τήν πόρτα του ίεροϋ στόν κυρίως ναό. Αυτά τά έκαναν σέ άναπαράσταση του σεισμοϋ πού έγινε τήν ώρα τής αναστάσεως του Κυρίου.

Τά λουλούδια πού σκορπούσε ό ιερέας, «Τά λουλούδια τής αναστάσεως» τά μάζευαν καί τά χρησιμοποιούσαν διά τό κάπνισμα. Μερικοί τά φύλαγαν κάθε χρόνο καί μέ αυτά γέμιζαν τό μαξιλάρι πού θά τούς έβαζαν γιά προσκέφαλο όταν θά πέθαιναν. Τά λουλούδια αυτά τής αναστάσεως συμβόλιζαν τήν ταφή καί τήν άνάσταση των ψυχών.

Τήν μέρα αυτή άνδρες καί παιδιά γυρίζαν τίς

ένορίες, ομάδες-ομάδες καί έλεγαν τό τραγούδι τής Άναστάσεως, πού άρχιζε μέ τουτα τά λόγια.

«Άρχοντες άγροικήσατε γιά νά σάς μιλήσω
καί πάνω στήν Άνάσταση θέλω νά σάς ξηγήσω
Άρχοντες ώ ευγενικοί καί πολυχρενεμένοι
νά είστε πολυζώητοι σ' όλη τήν οικουμένην

Ένα άλλο έθιμο ήταν ή «Λαμπρατζιά» τήν όποια άναβαν τήν νύκτα τής Άναστάσεως. Η κάθε μία άπό τίς επτά ένορίες τής Κυθραίας προσπαθούσαν νά ξεπεράσει τήν άλλη τόσο πρός τόν όγκο των ξύλων, όσο καί πρός τήν διατήρηση τής φωτιάς. Οί προσετοιμασίες άρχιζαν πριν 15-20 μέρες. Οί μικροί ομάδες-ομάδες γυρίζαν τά σπίτια τής ένορίας τους καί μάζευαν ξύλα.

Άλλες ομάδες πήγαιναν στό χωράφια καί στό δάση γιά νά βροϋν χοντρούς κορμούς δένδρων. Γιά τό σκοπό αυτό προτιμούσαν ξύλα έλιάς καί συκαμιάς, επειδή άναβαν πιό καλά καί διατηρούνταν περισσότερο άπό τά άλλα ξύλα στή φωτιά. Άνέκδοτο θά μείνει τό γεγονός ότι μερικές γριές καί έγερσι άν πηγαίναμε γιά ξύλα, μάς έβαζαν φωνές καί μάς έδιωχναν άπό τό σπίτι τους τρέχοντάς μας ξωπίσω σάν παίρναμε κανένα ξύλο άπό τήν αύλή τους, χωρίς τήν άδειά τους, μέ ένα ξύλο, στο χέρι.

Πάνω στήν «Λαμπρατζιά» τοποθετούσαν τό όμοίωμα του Ιούδα. Τό όμοίωμα αυτό συνήθιζε νά κατασκευάζει κάθε χρόνο στήν ένορία τής Χαρδακιώτισσας, ό άείμνηστος Κυθραιώτης Ζωγράφος Κώστας Άβρααμίδης μέ τόση τέχνη, ώστε νά μοιάζει μέ άληθινό. Άνδρες, γυναίκες, γέροι καί παιδιά στέκονταν γύρω άπό τήν φωτιά γιά νά άπολαύσουν τό ύπέροχο αυτό θέαμα. Κατά τήν διάρκεια τής Λαμπρατζιάς άναβαν διάφορα πυροτεχνήματα. Οί μικροί συνήθιζαν νά φτιάνουν διάφορες έκρηκτικές ύλες, όπως τά φογυτζιέκια τά όποια ήταν έκρηκτική ύλη, σχήματος τριγωνικού, πού περιείχε πυρίτιδα καί μέ τό άναμμα ενός σπύρτου εκπυσοκροτούσε μέ πάταγο. Η έκρηκτική αυτή ύλη ήταν επικίνδυνη καί πολλά είναι τά άτυχήματα, πού συνέβηκαν μέ τήν χρησιμοποίησή της.

Τό πιό συνηθισμένο ήταν τό «κλειδί». Έπαιρναν δηλαδή μέγала κλειδιά, πού συνηθιζόταν νά γίνεται μέχρι πρόσφατα άπό τήν Τουρκική εισβολή στήν Κυθραία, ήταν ό «Μάρτης», τόν όποιον έρριχναν οί νέες μέσα στήν φωτιά τής «Λαμπρατζιάς» γιά νά καεί, ό «Μάρτης» ήταν κόκκινη καί άσπρη κλωστή πού έβαζαν οί νέες τήν πρώτη του Μάρτη στο χέρι ως βραχιόλι, είτε στο δάκτυλο τους είτε στο λαιμό τους, γιατί πίστευαν πώς δέν θά μαυρίσουν. Τά μεσάνυκτα όπως καί σήμερα, όλοι οί χωρια-

νοί συγκεντρώνονταν στην εκκλησία για να άκουσουν τόν «Καλόν Λόγο». Μόλις ό Ιερέας έλεγε «Τήν 'Ανάστασή σου Χριστέ», οί νεαροί κτυποΰσαν τήν καμπάνα καί άναβαν διάφορα πυροτεχνήματα, για να προμηνύσουν τό χαρμόσυνο τούτο γεγονός, τής άναστάσεως του κόσμου.

Έθιμο ήταν να παίρνουν φώς από τό τρικέρι του Ιερέα στό σπίτι μόλις αυτός έλεγε «Δεΰτε λάβετε φώς». Με τό άναμμένο κερι άναβαν τίς λάμπες καί τίς καντηλες τών εικονοστασιών που τυχόν ύπήρχαν στα σπύτια.

Μετά τήν λειτουργία, οί πιστοί άντάλλασαν μεταξύ τους χαιρετισμούς, όπως:

- Χριστός 'Ανέστη!

- 'Αληθώς 'Ανέστη (ή 'Αληθώς 'Ανέστη ό Κύριος).

Τήν Κυριακή του Πάσχα όλοι οί κάτοικοι συγκεντρώνονταν στην εκκλησία για τόν λεγόμενον «έσπερινόν τής αγάπης» σέ αυτόν έλεγαν τά εϋαγγέλια, σέ διάφορες γλώσσες. Τήν ώρα που σταματοΰσε τό ένα εϋαγγέλιο καί άρχιζε τό άλλο, ένας από τούς εκκλησιαζόμενους, που στεκόταν στην πύλη του Ιερού προειδοποιούσε, κτυπώντας ένα σήμαντρο που κρατούσε στα χέρια του.

Τήν ώρα που ό Ιερέας άρχιζε τό εϋαγγέλιο, κουνούσαν τούς πολυελαίους τής εκκλησίας, τόν ένα από τήν ανατολή προς τήν δύση καί τόν άλλο από τόν βορρά προς τόν νότο, κατά τρόπο ώστε να σχηματίζεται, τό σημείο του σταυρου. Μετά τήν λειτουργία γινόταν λιτανεία, ή όποία εκάλυπτε τήν μισή ύπόλοιπη μέρα. Κατά τήν διάρκεια τής λιτανείας, όσοι είχαν κυνηγετικά όπλα πυροβολούσαν στον άε-

ρα, σέ ένδειξη χαράς. Τήν εικόνα τής 'Αναστάσεως κρατούσε ό γιορτάρης τής ημέρας.

Σέ κάθε σπύτι ό Ιερέας σταματοΰσε, εύλογούσε καί μνημόνευε ύπέρ του οικοδεσπότη. 'Ο οικοδεσπότης κάπνιζε με έλιά καί ράντιζε τόν κόσμο ροδόσταγμα με τήν «μερρέχα».

Οί βοσκοί είχαν έθιμο «τήν Κυριακή τής αγάπης» τήν ώρα τής λιτανείας να παίρνουν τυριά, τά όποια εύλογούσε ό Ιερέας. Οί κάτοικοι έπαιρναν ένα κομμάτι τυρί, καί ένα αντίδωρο καί εύχόνταν στους βοσκούς να χιλιάσουν τά πρόβατά τους.

Τήν Κυριακή του Πάσχα όπως καί σήμερα ήταν άπαραίτητο τό ψήσιμο του Πασχαλιου άρνιου καί τής σουγλας. Τό μεσημέρι δηλ ή οικογένεια καί οί συγγενείς συγκεντρώνονταν όλοι μαζί να φάνε, να διασκεδάσουν καί να τσουγκρίσουν τά αυγά.

Τίς μέρες αυτές βέβαια δέν έλειπαν καί τά παιγνίδια. 'Από τήν Κυριακή μέχρι τήν Τρίτη, οί νέοι καί οί νέες έπαιζαν διάφορα παιγνίδια όπως: «τήν βασιλιτζιά», «τήν πρώτην έλιά», «τριάπιδκια» καί τόν «ποταμόν».

Συνήθιζαν επίσης να πηγαίνουν στα χωράφια καί να κρεμοΰν σουσες, τραγουδώντας διάφορα δίστιχα.

Η σκλαθωμένη Κυθραία καρτερά τήν μέρα τής άναστάσεως για να ξανακτυπήσουν χαρμόσυνα οί καμπάνες της, μαζί με τίς καμπάνες όλων τών σκλαθωμένων χωριών καί να φέρουν μαζί με τό Χριστός 'Ανέστη, τό μήνυμα τής λευτεριάς, τής πολυπαθούς ήρωϊκής Κύπρου.

ΓΕΩΡΓΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ

Φοιτητής Νομικής